

Maailmaharidus ja riiklik õppekava

KOKKUVÕTE

Aruanne maailmahariduse olukorrast Euroopa Liidu riikide haridussüsteemides ja õppekavades

Kõnesolev uuring keskendus kaheksale valdkonnale ja seda levitati vabaühenduste riiklikele platvormidele ja haridusvõrgustikele, mis tegelevad maailmahariduse arendamise ja edendamisega kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides. Lisaks osalesid uuringus ka Hiina ja Hong Kong.

Uuringu tulemused avaldati 2006. aasta detsembris ning asjaomast aruannet on võimalik alla laadida aadressilt

www.deeep.org.

Aruande on koostanud Pete Davis (Oxfam GB maailmahariduse ja noorteprogramm) ja Carole Coupez (Solidarite Laïque / Coordination Sud) CONCORDi maailmahariduse foorumi (Development Education Forum) õppekava töörühmast.

The past is a foreign country: they do things differently there.

Aastatuhandevahetus tõi kaasa vaevumärgatava, kuid siiski kindla muutuse selles osas, mida käsitletakse rahvusriikidena, rahvusvahelise vastastikuse sõltuvusena, kollektiivse turvalisusena ja ühiselt jagatud vastutusena tagada meie hapra planeedi ja selle loodusressursside (sh inimkond) jätkusuutlikkus. Uue aastatuhande paari esimese aastaga on õpetajad kogu maailmas hakanud rohkem rääkima 21. sajandi vajadustele vastavast haridusest ja koolist. Rahvusvahelisel tasandil ei piisa sellest, et oodata aastatuhande arengueesmärgi nr 2 saavutamist, mis tagab kõigile lastele võimaluse kasutada õigust algharidusele, lähtudes mineviku haridusmudelitest ja 20. sajandi õppekavadest. Meil lasub kohustus kriitiliselt hinnata oma koolide õppekavasid ning asjaolu, kas need väärtused, hoiakud, käitumismallid ja saavutused, mida selline keskkond soosib aitavad kaasa kõikide maailma rahvaste jätkusuutlikule arengule.

Maailmaharidus on enam kui 30 aastat püüdnud parandada inimeste teadlikkust rahvusvahelistest arenguprioriteetidest ja jätkusuutlikust inimarengust, üritades panna neid mõistma riikliku ja rahvusvahelise tasandi sotsiaal-majanduslike ja poliitiliste otsuste põhjuseid ja tagajärgi. Tegu ei ole passiivse haridusküsimusega, vaid sellisega, mis julgustab kõikide kodanike informeeritud osalemist rahvusvahelises vaesuse kaotamise kampaanias ning võitluses inimõiguste eiramise ja rikkumise vastu.

DEEEP (Development Education Exchange in Europe Project) poolt iga kahe aasta järel läbi viidavad Euroopa Liidu maailmahariduse olukorra uuringud on näidanud, et noorte harimine ja õppekava sisu mõjutamine on kogu Euroopas maailmahariduse teemaga tegelevate inimeste jaoks pidevalt päevakorras olevaks prioriteediks. Hoolimata sellest on maailmahariduse või globaalse mõõtme õppekavasse lõimimise kogemus riigiti väga erinev. Euroopa Liidu uutes liikmesriikides on see üsna uus nähtus võrreldes selliste klassikaliste õppeainetega nagu ajalugu ja geograafia ning sellest tulenevalt puudub selgus ja üksmeel selle tähenduse, tõlgendamise ja asjakohasuse osas nii kogu õppekava kui ka konkreetse õppeaine programmi seisukohalt.

2006. aasta mais koostas CONCORDi maailmahariduse foorumi õppekava töörihm küsimustiku, mille alusel hinnati maailmahariduse olukorda Euroopa Liidu liikmesriikide haridussektorites ning võrreldi maailmahariduse rakendamist ja lõimimist liikmesriikide õppekavades. Küsitluse tulemusena saadi suurel hulgal teavet sarnasuste ja erinevuste kohta maailmahariduse tõlgendamisest, hetkeolukorrast, praktikatest ja riigipoolsest toetusest. Uuring tõi välja need näitajad, mille osas vajavad õppekavad tugevdamist ja milliste kollektiivsete meetmete kaudu – harimaks Euroopa noori olema aktiivsed ja vastutustundlikud maailmakodanikud, keda iseloomustab enesekindlus, oskused, ühised väärtused ja teadmised toimetulekuks 21. sajandi kohalike ja rahvusvaheliste prioriteetidega.

Küsimus 1:

Milliseid nimetusi või termineid kasutatakse maailmahariduse kirjeldamisel, kui antud teemat arutatakse riiklikus haridussektoris (nt koolid, õpetajad, haridusministeerium, riigiasutused, haridusamet, kolledžid, õppekava arenduskeskus jne)?

Kuigi maailmahariduse definitsiooni üle on aastate vältel palju vaieldud ja seda täiustatud, ei ole seda siiski riiklike haridussektorite ja õpetajakoolitust pakkuvate asutuste poolt või õppekavade arendamise ja reformimise protsesside käigus kuigi laialdaselt omaks võetud. Enam kui 80% küsitatud riikide puhul pärineb valitsusepoolne tunnustus ja toetus maailmahariduse teemale (millest annavad tunnistust vastused küsimustele 5, 6 ja 8) välisministeeriumist või rahvusvahelise arengu osakondadest, kuid üllataval kombel mitte haridusministeeriumist – hoolimata nende mõjust antud ministeeriumi haldusalasse kuuluvatele õpetajatele, õpilastele, kooli tugiteenustele ning riiklikule ja piirkondlikule hariduspoliitikale.

Uuringu tulemused:

- Enamikes riikides esineb tõsiseid probleeme kokkulepete saavutamisel maailmahariduse kirjeldamiseks kasutatava nn õige terminoloogia osas
- Enamikes riikides on **maailmahariduse defineerimise protsess alles pooleli**
- kuid samas on **jõutud konsensusele termini „haridus” tähenduse osas**
- Euroopas on enimlevinud terminiteks arenguharidus ja maailmaharidus
- Reeglina sõltub terminikasutus ja teadlikkus nn ekspertidest, olgu nendeks siis organisatsioonid, praktikud või maailmahariduse vabaühendused... Nende arengute tulemusena kajastab see nii kooliealiste õpilaste hariduse kvaliteeti kui ka kompleksse ideestiku rakendamist riiklikele õppekavadele ja õppemeetoditele. Praktikutel on tulnud teha palju lobitööd leidmaks teemale tunnustust ja sellega arvestamist. Terminoloogiat käsitatakse on endiselt suures osas läbi arengu-, mitte pedagoogilise prisma.
- Mitmetes riikides hõlmab see termin kahte eesmärki (omadussõnaline täiend + haridus, nt *keskkonnaharidus*): edendada kaasamõtlemist ja muuta käitumist.

Ülejäänute jaoks on prioriteediks õppeprotsess ja mõistmine (nt sõna „õpe” kasutamine nt kultuuridevaheline õpe)

Küsimus 2:

Millises õppekava osas ja millistes õppeainetes maailmaharidus kajastub?

- Klassikalised humanitaarained nagu geograafia ja ajalugu on endiselt peamised õppeained, mis hõlmavad ka maailmahariduse sisu ja eesmäärke

KOKKUVÕTE: Aruanne maailmhariduse olukorrast Euroopa Liidu riikide haridussüsteemides ja õppekavades

- Paljud uued õppeained kaasaegsetes õppekavades (nt isiklik, sotsiaalne ja tervisekasvatus; kodakondsus ja keskkonnauuringud) tegelevad aktuaalsete küsimustega, mis kuuluvad maailmhariduse valdkonda
- 56% vastanutest peab maailmharidust teiste õppeainete üleseks ja läbivaks teemaks
- Maailmharidus lubab kogu õppekava ulatuses sisse tuua rahvusvahelise mõõtme (kultuur, inimõigused, jätkusuutlik areng...)
- Vähe oli näiteid, kus maailmharidust mainiti kodanikuõpetuses (nt demokraatiaõpe), mis on tõenduseks, et koolides on üldiselt levinud vastumeelsus tegeleda poliitiliste/ideoloogiliste küsimustega

Ettepanekud:

- **Maailmharidus peaks olema osa õpetajate tööalasest täiendkoolitusest ja sellele eelnevast haridusest.** Samuti peaks tunnustama ja rahaliselt toetama **koolitajate teadmiste ja oskuste arendamist**, eriti arvestades asjaolu, et suurem osa antud valdkonna uuringutest ja selle mõjust ning samuti suurem osa avaldatud abimaterjalidest on koostatud vabaühenduste tegevuse ja projektide käigus, mis on sündinud koostöös koolidega ja nende tegevuse toetamiseks.
- **Tuleb luua üle-Euroopaline andmebaas õppekava arendamise parimatest näidetest**, sh näited tõhusast õpetaja/kooli toest; heaks kiidetud õppematerjalidest ja –meetoditest; kuidas põimida maailmhariduse teemasid/globaalset mõõdet erinevatesse õppeainetesse...

Küsimus 3:

Kuidas määratletakse ja kirjeldatakse maailmharidust ametlikes kooli õppekava dokumentides?

Eksisteerib teatav vahe järgmiste vastuste osas: „pole määratletud” või „ei ole ametlikult määratletud”:

- Maailmharidust ei ole ametlikult defineeritud ega kirjeldatud Suurbritannia riiklikus õppekavas (ja peaaegu mitte üheski riigis ei esine sõna „maailmharidus” ametlikes õppekavadokumentides)

Sellegipoolest on seda võimaik defineerida:

- Teatava õppimise valdkonnana õppekavas või riikliku õppekava osana (kajastudes sellistes mõistetes nagu globaalne, jätkusuutlik areng, kultuuridevaheline ja vastastikune sõltuvus)
- Ametlikes dokumentides, kus on maailmharidust ja sellega seotud teemasid mainitud

KOKKUVÕTE: Aruanne maailmahariduse olukorrast Euroopa Liidu riikide haridussüsteemides ja õppekavades

ning neil on ametlik staatus

- Aineteülese teemana õppekavas või koolivälises tegevuses, mida on algatanud või rakendanud õpetajad ise, koolid, ühendused ja teatud juhtudel ametlikus korras;
- Mõnedel juhtudel on seda ametlikult nimetatud, kuid nõ kitsas tähenduses st eraldiseisva õppeainena (nt Itaalias „Civil Cohabitation Education” või „Sotsiaalne õiglus” lirimaal).
- Walesis on see konkreetselt kirjas Walesi ametivõimude strateegias jätkusuutliku arengu ja maailmakodaniku haridusest, mis on suunatud kõikidele haridusvaldkonna sektoritele

Rahvusvahelise solidaarsuse eesmärk on samuti defineeritud nagu nt Rootsi õppekavas gümnaasiumidele, algkoolidele, koolieelsetele lasteasutustele ja huvikoolidele:

„Rahvusvaheline perspektiiv on oluline selleks, et näeksime end ümbritsevat tegelikkust globaalses kontekstis ja tekiks rahvusvaheline solidaarsus ning valmistamaks õpilasi ette eluks ühiskonnaks, mida iseloomustavad kultuurilisi ja riigipiire ületavad tihedad kontaktid”

Küsimus 4:

Mis on maailmahariduse prioriteetsed teemad kooli õppekavas?

- Tuvastati 58 erinevat teemat: see muljetavaldav teemade ja probleemide spekter on tõenduseks sellest, kuivõrd laialt tõlgendatav ja kõikehõlmav on maailmaharidus õppekava sisu ja teemade mõjutegurina
- Riiklikud prioriteedid kattusid üsna suures ulatuses, kuid ootuspäraselt esines ka spetsiifilisi kultuurilisi ja ajaloolisi tõlgendusi olenevalt konkreetsest riiklikust kontekstist

Kõige populaarsemad teemad:

- **Inimõigused**, mida nimetas 68% vastanutest
- Kokkupuutepunktide ärakasutamine: kõige sagedamini on mainitud **jätkusuutlik areng** (erinevates definitsioonides, nii loodusliku keskkonna kui ka sotsiaalsete ja majanduslike aspektidena...) ning õppimine ja oskused aktiivsele maailmakodanikule.

Inimõiguste järel on prioriteetseteks teemadeks kahanevas järjekorras:

Kultuuridevahelised suhted, Kultuuriline identiteet ja kultuuriline mitmekesisus, Jätkusuutlik, keskkonnaharidus, Ökoloogia ja looduse mitmekesisus, Demokraatia, Rahvusvaheline majandus/turg ja kaubandus, Ülemaailmne vaesus

Küsimus 5:

Kas riik toetab maailmaharidust, nt õppekavaarenduse lisandväärtus hariduspoliitika ja –strateegiate seisukohalt? Millisel viisil?

Vastuseid sellele küsimusele tõlgendati lähtuvalt sellest, millena käsitati terminit „toetus”

- A) Kui tegu on teatava tunnustamisega (maailmahariduse meetodite lisandväärtus, teemade rakendamine õppekavas...), siis pea kõik riigid võivad sellele alla kirjutada
- Mõnedes riikides oli tegu pigem maailmahariduse lubamise kui ametliku tunnustusena
 - Mõnedes riikides ilmneb maailmahariduse tunnustamine peamiselt erinevate projektide, meetodite jms rakendamise käigus, mitte aga eraldiseisva poliitika, strateegia või korrana.
- B) Mõnedes riikides käsitati tunnustuse ja toena tagastamatu abi olemasolu (vt küsimus 6)
- Enamasti tekitab riigipoolne fikseerimata toetus olukorra, kus toetuse taset ja ulatust on võimatu ennustada (kesk- ja pikas perspektiivis) või pole see piisavalt reaalne, et käsitada seda spetsiifilise toetamisena (vt küsimus 6).

Küsimus 6:

Kas riik eraldab ressursse kohalike või riiklike maailmahariduse õppekava arendamise projektide ja tegevuste toetamiseks ?

- Kõikides riikides, kus on rahastus olemas, tunnustatakse vabaühendusi legitiimsete kasusaajate, elluvijjate või projekti haldajatena.
- **87% kinnitas riiklike eraldiste olemasolu maailmaharidusele**, kuigi vaid osa sellest on mõeldud õppekava arendamise projektidele või tööks riikliku sektoriga
- Mõnedes riikides on riiklik maailmahariduse süsteem alles loodud nt uutes liikmesriikides (2005 ja 2006). Mõnedes riikides on see protsess alles läbirääkimiste faasis (nt Eestis).
- Neli riiki, millel puudub maailmahariduse rahastamine on kõik 2004-2007 liitunud riigid
- Sageli on eelarved ebapiisavad nii vabaühenduste maailmahariduse valdkonna võimekuse tõhusamaks parendamiseks või pakkumaks arvestatavat alternatiivset allikat Euroopa Liidu eraldistele, millest tulenevalt tõuseb esile piisava kaasfinantseerimise probleem. Paljudes riikides näib riigipoolne rahastamine olevat sümboolseks tunnustuseks antud valdkonnas tehtavale tööle, mis on nii visioonilt kui sisult piiratud.

Maailmahariduse peamised rahastamisallikad on:

KOKKUVÕTE: Aruanne maailmahariduse olukorrast Euroopa Liidu riikide haridussüsteemides ja õppekavades

- **Euroopa Komisjon/EuropeAid** eelarverealt 21-02-03, mis on aastaid olnud ja on endiselt **maailmahariduse koostööprojektide peamine rahastaja Euroopas**;
- **Välisministeerium või rahvusvahelise arengu ministeerium/osakond** – eraldab ligi **81%** kogu riigisektori toetusest
- Teatud juhtudel (olenevalt riigist) toetab valdkonda haridusministeerium
- Võimaluste esile kerkimine erinevate huvide ühitamiseks koostööprogrammide vahendusel nt välisministeerium, haridusministeerium, vabaühendused ja muud partnerid
- Regionaalne ja kohalik võim
- Usuorganisatsioonid (lisatoetus)
- Era- ja ärisektori doonorid ja heategevuslikud fondid (nt Ühendkuningriigis ja Iirimaa)

Enamus maailmaharidusega tegelevaid Euroopa vabaühendusi on kogenud raskusi rahastamise hankimisel programmide põhikulude katmiseks, olgu siis riiklikult, avalikult või erasektorilt. Ja seda hoolimata nende märkimisväärsest ja järjepidevast panusest järjest professionaalsemaks ja praktiliselt rakendatavaks muutuvast kvaliteetsest haridustegevusest.

Küsimus 7

Milliseid üritusi või tegevusi on kolmas sektor viimase aasta jooksul ellu viinud koostöös riigiasutuste ja teiste haridusasutustega maailmahariduse edendamiseks ning millised riigiasutused mõistavad ja toetavad maailmaharidust?

- Kõige sagedasem vastus oli „**läbi tegevuste**” st ühiste ürituste korraldamisel, koostegevus või strateegilised kohtumised. Tihti mainiti ka kampaaniaid nt Global Campaign for Education, Make Poverty History, Fair Trade, ...
- **Eestkõnelemine** näib olevat see valdkond, mis on vabaühendused riigiasutustega kokku viinud. Üheksas riigis on vabaühendused jõudnud läbirääkimisteni maailmahariduse riiklike strateegiate või ametlike seisukohtade määratlemisel, mis on võrdlemisi paradoksaalne, kuna vabaühendused tundsid suuremat toetust pigem oma tegevuse ja programmide, kui poliitika osas (vt küsimus 5).

Küsimus 8:

Mida peate oma riigi haridussüsteemi kõige nõrgemaks aspektiks laste seisukohalt, maailmahariduse perspektiivist?

- Vastuste mitmekesisus kajastab hästi lahknevusi erinevate riikide olukorras ja maailmahariduse koolides kinnistamise prioriteetidest.
- töökohtade vähene kindlus maailmaharidusega tegelevates vabaühendustes
- õppekava ülekoormatus ja reformimise vajadus
- õpetajate teadmiste, kogemuste ja motivatsiooni vähesus maailmahariduse küsimuses
- Koordineeritud tegevuse puudumine ministeeriumite või haridusosakondade ja välisministeeriumi ning rahvusvahelise abi ja arengu osakondade vahel. Hoolimata lobitegevusest ja aktiivsest rollist maailmahariduse propageerimisel, leiavad vabaühendused, et nende mõju on väga piiratud selle olukorra parandamiseks.
- Mõned vastajad märkisid ressursside vähesust ...

Ettepanekud:

Tõhusate meetmete rakendamine järgmiste sihtide saavutamiseks:

- Üle-Euroopaline nõue süstemaatiliste **reformide läbiviimiseks esmases õpetajakoolituses ja õppekavades ning kvaliteetse täiendkoolituse pakkumine töötavatele õpetajatele.**
 - Samuti eksisteerib vajadus suuremaks riigipoolseks **toetuseks koolitajate koolitamisel**, olgu nendeks siis vabaühendused, spetsiifilised haridusasutused või kohaliku omavalituse pakutav nõustamisteenus koolidele.
- „Rahvusvahelise arenguperspektiivi lõimimine haridussüsteemi eeldab **koordineeritud strateegiate väljatöötamist haridusministeeriumite ja välisministeeriumite ja teiste asjaomaste ministeeriumite vahel, kodanikuühiskonna, kohaliku ja piirkondliku tasandi ja riikliku õppekava arendamisega tegelevate asutuste vahel**” ...

2006. aastal Helsingis toimunud Euroopa maailmahariduse konverentsi lõppjärelused.

KOKKUVÕTE: Aruanne maailmahariduse olukorrast Euroopa Liidu riikide haridussüsteemides ja õppekavades

CONCORD on katusorganisatsioon, mis kondab ligi 200 rahvusvahelise arengutemaatikaga tegelevat vabaühendust, kodanikuühendust ja ühenduste võrgustikku Euroopas. 2004. aasta novembris toimunud üldkoosolekul võttis CONCORD vastu järgmise avalduse (Prioriteet III – elukestev õpe):

Maailmahariduse eesmärk on tõhus koostöö riiklike haridussüsteemidega, õppekavadega ja noorteorganisatsioonidega, pakkumaks noortele väärtusi, teadmisi, arusaama ja oskusi, mis on vajalikud kujunemaks teadlikuks, enesekindlaks ja aktiivseks maailmakodanikuks.

Aasta 2005 maikuu Euroopa tasandi konverents „the European Conference on Public Awareness and Development Education for North-South Solidarity“ võttis vastu mitmeid soovitusi. Nende hulgas ka järgmise:

„Avalikuse teadlikkuse tõstmine ja maailmaharidus peaksid saama integreeritud formaalse ning mitteformaalse hariduse õppekavadesse Euroopa Liidu praegustes ning tulevastes liikmesriigides. Sellised programmid, sihtmärgiks kõik ühiskonna osad ja ealised grupid, on vajalikud selleks, et tekkitada võimalikult suurt solidaarsust põhja ja lõuna vahel. (tervik aruanne: <http://www.euforic.org/awareness-sensibilisation/>)

Maailmahariduse ja õppekavade uuringu tulemusena võib püstitada järgmised küsimused:

Kui kaugele on riiklikul tasandil jõutud selle eesmärgi saavutamiseni:

- Kavatsustes?
- Õppekavas?
- Või teatavate haridusnormide kollektiivses määratlemises, mis on lastele õppimiseks vajalikud maailmas, mida iseloomustab vastastikune sõltuvus, ebakindlus, ebavõrdsus, kiskjalik konkurents ja kiired muutused?

Lisainfo Maailmahariduse Foorumi ja DEEPI kohta: www.deeep.org, või: c.tripepi@deeep.org.